

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 14

1 Նոյեմբեր 1897

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պատշաճ Այլ ճառագետի Թիւ 20

1897

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

— — —

- 1 Կրօնական. ՆԵՐՍԷՍ Յ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
- 2 Յարաբերութիւն Աստուծոյ ընդ մարդկան եւ մարդկան ընդ Աստուծոյ.
- 3 Այլ եւ այլք.
- 4 ՎԱՐԺ Ս. ՄՈՆԻԹԱՅԻ. ԶՈՎԱՆՆԷՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Ութերորդ Տարի

ԹԻԻ 14

1 Նոյեմբեր 1897

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Դ.

ՄԻՈՒԹԻԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ Ս. ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻ

« Լուսարուք և դուք նահապետք ազգաց մերոց
« ի ծագաց երկրէ, որ հասէք ընդ դմա ի Սինն քա-
« ղաք փրկութեան մերոյ, ահա հասեալ են ոտք մեր
« առ դրունս երկնաւորն Երուսաղեմի. և հանդերձ-
« եալ եմք շինել զիմնալի տաճարն Աստուծոյ, որ
« հիմնեցաւ ի վերայ Պետրոսի, և քակտեցաւ ի բա-
« ղում մասունս ի Նաբուքոդոնոսորայ: »

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻ

Երկրտառաներորդ դարուն կը փայլէր քրիստոնեայ աշխար-
հի այն աստուածալստ ջտհն, մարդկութեան ամենէն չքնաղ
հանճարներէն և ամենէն պաշտելի դէմքերէն մին, Հայոց Ոս-
կեբերանն՝ Ս. Ներսէս Լամբրոնացի: Իւր բովանդակ կեանքն
մշտտաեւ պատերազմ մ'եղաւ կրօնական մոլորութեանց եւ ազ-
գային նախապաշարմանց դէմ: Եւ իւր բազմարդիւն գործու-
նէութիւնն կարէ ամփոփուիլ սա երկու բառից մէջ. պաշտպա-
նութիւն և կեղեցւոյ Միութեան եւ ուղղափառ Հաւատոյ, Բայց
արդարութեան խնայեան մը, ճշմարտութեան քարոզ մը լինելէ
աւելի բան մ'է՛ նա, ճշմարտութեան նահատակ մ'է՛: Կը տա-

առաքէր ի տեղ այն անհաշտ ատելութեան, որով վառուած էին անխորհուրդք եւ անբարեւէր ոմանք իւր նուիրական անձին դէմ: Կը տառապէր ի տես այն յոքնադիմի եւ բազմադէտ չարեաց որ խուժած էին իւր սիրելի եկեղեցւոյն վերայ յերեսաց անզղզամ եւ վատչուէր դործիչներու: Կը տառապէր մանաւանդ ի տես այն զիւաշունչ հակառակութեան եւ թունալից նախատանայ՝ որոց մատնեալ էր հարսն ողջախոհ՝ Եկեղեցին Քրիստոսի:

Իւր «Ատենական Խօսք»ն վսեմաշունչ բողոքն է ճշմարտութեան ընդդէմ նենգապաարի ստոյն, մարգարէաշունչ ծայնն է հանդերձեալ հաւատաւորոյս եւ վատչուէր թշուառութեանց, եւ մին այն ամենէն վեհիմաց եւ պերճախօս ճառերէն, որք երբեք թրթռացած լինին մարդկային շրթանց վերայ:

Անոնց որք աւետարանական անկեղծութեամբ ունին կը դնեն այդ սրբաշունչ Ձայնին, երկու բան միայն կը մնայ ընել, — կամ կաթուղիկէ Հոովմէական Եկեղեցին ընդունելով՝ անցնիլ քրիստոսասէր Լամբրոնացիներու կողմն, եւ կամ անկախ եւ մասնական Եկեղեցիներ դաւանելով՝ մնալ քրիստոսամարտ կուսակցութեան մէջ . . . :

Ի՞նչ սրտայոյզ հոգեւից շեշտերով կ'երգէ երկնազգեցիկ Հայրապետն քրիստոնէութեան վայելչութիւնն եւ իւր եկեղեցւոյն սրբանուէր զեղեցկութիւնն, երբ մի եւ նոյն աստուածահիմն Եկեղեցւոյ առջեւ կը խոնարհէին այլոցեղ՝ այլալեզու ժողովուրդք: «Ա՛ծ ի ձեռն բարեպաշտն Կոստանդիանոսի, նոր մեր Սողոմոնի, ի չորից եզերաց աշխարհի զճարտարապետս իմաստունս, եւ չինեաց նոքօք զտաճար հաւատոյ Եկեղեցւոյ իւրոյ վայելուչ, որ զրուազրեցին զսա անապական իմաստիցն ոսկւով, եւ նկարեցին զսովաւ զքրովբէս երկնայինս յերկրի, եւ արարին զամենայն տիեզերս մի տուն միայն Քրիստոսի, եւ Եկեղեցի: Ոչ ոք էր աղքատ յայնժամ ի բարեգործութենէ, այլ իրրեւ զքարինս էր ոսկի եւ արծաթ յերկրի մերում, զմաքրութիւնն իմա եւ զսրբութիւնն: Նստան աղա համարձակ քահանայապետք յաջորդք Քրիստոսի ի վերայ տանն իւրոյ. հովիւք իմաստունք սկսան զճօտան արածել. բժիշք լինել, եւ զփտեալ անդամսն յսպաւել. քահանայքն արթունք՝ զխուսկ ժողովրդեանն նուիրել: Եւ յայնժամ զվիսայ չքեղաղարդեալ էր սեռանիլ զձեմեայն յառազաստ իւր Քրիստոս: Ձայն արձակէր առ կոյսն ողջախոհ, ընդարձակեալ զտեղի խորանի քո եւ զսրահից

քոց, կանդնեակ, մի՛ խնայեր. երկայնեա զապաւանդակս քո, հաստատեա զցիցս քո. յաջ եւ յահեակ թռուսջիր, եւ զաւակ քո զհեթանոսս ժառանգեսցէ, եւ զքաղաքս աւերեալս ի կռապաշտիցն չինեսցես: Մի՛, ասէ, երկնչիր, թէ մինչեւ ցայժմ նոքօք յամօթ արարի զքեզ. զի երդուայ, եւ ոչ եւս զղջայցայց ի քեզ բնակել հաճութեամբ, որ ես հանդիստ եմ յաւիտեանս յաւիտենից:» (Ատենաբանութիւն. էջ 110-111):

Թէ աղգային՝ մասնաւոր Եկեղեցի մը չէ որ կրնար փայլեցնել Քրիստոսի մեծութիւնն, եւ Աստուծոյ մը գործն սքանչելի կացուցանել տիեզերաց առջեւ, ահա որչափ շնորհալի կերպիւ բացատրուած է յետագայ տողերուն մէջ. «Քանզի պիտոյ է ամենայն ի զարդ խորանիս հասարակաց, թէ խուժ, թէ զուժ թէ սկիւթացի, եւ ամենայնն ի Քրիստոս, եւ յամենայն Քրիստոս յարմարէր: Ոչ թէ յեղիպտոսէ միայն խարեցին եւ առին զայս նիւթս, այլ յերուսաղեմէ մինչեւ ի Լիւրիկիա, եւ ի հարաւոյ մինչեւ յԵփեսիկոտա. եւ ի ժառանգութենէն Սեմայ՝ մինչեւ ի ծագս հրսիսոյ տանն Յարէթի հետիոտս ընթացեալ զամենեւեան աշակերտեցին հովուով զօրացեալքն եւ մարմնով տառապեալքն: Զհաւատոյ խորանս յերկրի կանգնեցին, որպէս զի ներգործութիւն գործոյն Աստուծոյ՝ սացի Աստուծոյ, եւ մի՛ մարդկային մարմնոյ. Եւ զիարդ մարդկան կարելի, որ ի հոգեացելոցն սրբոց կատարեցաւ հրաշալի. նոքա, որ զչորս անկիւն աշխարհի մարդ մի եւ անձն մի եւ չունչ մի եւ մարմին մի եւ տաճար մի Աստուծոյ իւրեանց արարին: Ո՛վ սքանչելեաց. գործ՝ առ որ տկարանայ ուժգնութիւն իշխանաց, վշտացեալքն եւ չարչարեալքն զօրեցին աւարտել. նոքա՝ որք մեռեալ էին աշխարհի եւ կենդանիք Աստուծոյ, նոքա՝ յայս զարմանալի միակրօնութիւնս ամեալ զամենեւեան փակեցին. նոքա՝ որք խաղաղարարք եղեն տիեզերաց եւ յօղակապք ի Քաղան բաժանելոցն:

Ճէ՞ր վասն՝ այսպէս զօրացեալք. յայտ է, վասն զի անստղիւտ հաւատով ի գործն Աստուծոյ կանխեցին, զի առ հանդերձեալ՝ փառսն միշտ արթնութեամբ հայէին: Ուստի եւ առհաւատչեայ փրկելոցն զանձինս յօժարութեամբ դնէին. ըստ այնմ զոր գրէ Առաքեալ. նուիրիմ ի վերայ պատարագի եւ պաշտամանն ձերոյ, ուստի եւ խնդամ եւ ուրախակից եմ ամենեցուն ձեր: Եւ որպէս հիմն Եկեղեցւոյ Պետրոս ասէր. Զանցս չարչարանաց եղբայրութեան ձերոյ յանձինս կատարեալ: Այսպէս եղեալ պատմութեան:

կեր Քրիստոսի երկնաւոր խաղաղարարին արեան եւ խաչի, ապա կարացին հաստատել զնոյն ի յերկրի, աշակերտք սիրոյն սիրելի։ Եւ խնդրիք, զի՞նչ պտուղ խաղաղութեան յայնժամ՝ զոր ետուն աշխարհի։ զի՞նչ այլ, բայց եթէ երկիրս երկին եղև, եւ վառքն որ ի բարձունս էր Աստուծոյ՝ եւ յերկիրս տարածեցաւ, եւ սրբաբանութիւնն սրովբէից ի բերանոց հասարակաց մարդկութեանս ելից զայս տաճար հաւատոց հոգեւոր՝ անհանգիստ աղաղակաւ։ Վկայքն զինէին եւ զօրաղլուխքն մատչէին, առարկուքն պնդէին եւ վարժիչքն քաջալերէին, ձգնութեամբն ժուժկալ լինէին եւ զողորմութիւնն առատացուցանէին։ զսէրն տարածանէին եւ զմեկալն ի նմանէ որդիս յարգեալ պատուէին։ միշտ երկնային մանանայիւն պարարեալք կերակրէին, եւ յաւետարանական վիմէն առողեալք ծաղկէին։ (Անդ. 105-108) .

Ո՞վ է հերձուածի եւ հերետիկոսութեան սկզբնապատճառն. — Մինչ տկարամիտք եւ անբարեպաշտք ոմանք մնոտի բարուբանաց տակ կ'ողղեն ծածկել այդ ոճիրներու մեծութիւնն եւ կը պարծին իսկ իւրեանց սրբապիղծ բաժանումներով, դերիմաստ աստուածարեալ Հայրապետն մատնանիշ կ'ընէ արիաբար նոցա չարաշուք հեղինակն, կը յայտնէ սորա համայն նենդաժետ հոգեպան որոգայթներն, եւ կ'ողբայ անբացատրելի տրտմութեամբ։

«Յայնժամ որ վարանէրն գաղտնի սկզբնաչարն թշնամին, ծանուցեալ թէ մեքինայքն իւր խայտառակեցան, տիեզերք աստուածաշնչութեամբ ծաղկեցան, պատրեալքն դարձեալ վերկեցան, ժառանգորդք զրախօին ի հայրենիսն փութացան. երկրաքարչ հեշտութիւնն տեղի ետ, եւ երկնային սրբութիւնն պայծառացաւ. զործի ստեղծութեանն խորտակեցաւ, եւ պտուղ սիրոյն սկսաւ բաղմանալ. յոյս ամենեցուն ի ստորնայնոցս վերացաւ, եւ յերկնային կայանն հանգեաւ. արտաքս սուգէր յորջէն զստութիւն. իբրեւ զափւծ գոչելով չրջէր բացեալ զկոկորդ զստութեանն, ջանացեալ առ ի կլանել զճկեղեցին փրկեալ Քրիստոսիւ։ Սակայն տկարն նկուն լինէր ի սկզբանն. եւ մի շունչն եւ մի մարմինն ի զլիսոյն զօրացեալք՝ անգործ զմեքենայս թըշնամւոյն առնէին։ Թէ ձգէր ի սովորական նետիցն ի վերայ ու մանց՝ պոռնկութեամբ կամ սպանութեամբ կամ այլով ատիւ հարեալ զնոսա, երազէին բժիշկքն իմաստունք եւ յառաջին առողջութիւնն հաստատէին։ Ապա տեսեալ թէ որով սովոր էր պատրել՝ ձախակողմեան մարտն խայտառակի, զաջակողմեան

զինուցն բուռն հարկանէր: Եւ զինչ այս, այս ինքն զի որպէս ի սկզբանն հերձուածողական մարտիւ, ամենապատիրն խաբէութեամբ, նենգողն կարթիւ հատուածեալ՝ ի բաց հերքեաց զմարդիկ ի դրախտէն, սյսպէս եւ այժմ ընդ ամրակուռ սպառազէնս մեր՝ սովաւ ի հանդէս մտանէր: Զինչ է ինձ, ասէ, մասնաւոր նետիւք զձեզ խոցոտել եւ ի յաղթութենէ ի զերեւս ելանել: Համակործան կարօտանամ մեքենայից. պիտոյ է ինձ գործի առ ամուր արձանս ձեր ազգոյ: Արդ սէր առիք օրէնս, եւ զմիմեանց վէրս այնու բժշկէք, յատելութիւն զայն փոխանակեմ եւ իսպառ կործանեմ: Սաղաղութիւն առիք պատուիրան, եւ ի մի մարմին զօգեցայք, ի թշնամութիւն զայն դարձուցանեմ, եւ զմիութիւնդ ի բազումս հերձեմ:

«Տեա զամենաշարն թէ զինչ ասէր անդեղջ մախանօքն. գործի, առէ, այսմ մարտիս եւ անհար՝ ոչ յիմոցս աստի զոր իմաստնացայք ճանաչել՝ պատրաստեմ. ոչ զմեղս՝ զոր ապաշխարութեամբ ջնջէք, եւ ոչ զատելութիւնն՝ զոր սիրով նուաճէք, ոչ զտարապարհակ վարելն՝ զոր յօժարելթաց լինելովն կոխեցիք, եւ ոչ զնախասանին կամ զսպանանին՝ զոր յուսով խոստմանցն արհամարհեցիք: Այլ զինչ, ամենեցուն ձեր աչք ի յոյսն եւ ի գլուխն ձեր Քրիստոս հայի. ինձ չիք այլ հնար զձեզ քակտելոյ, բայց թէ այլ եւ այլ զառ նա հայիւն ուսուցից առնել: Եւ որպէս զուղիղ բանն Աստուծոյ՝ նախահօրն ձեր թիւր մեկնեալ գթեցուցի, այսպէս կարելի է եւ այժմ զբառս զրոց ոմանց ի ձէնջ այլ եւ այլ ցուցանել, եւ նոքօք զամենեւեան խռովեցուցանել. թերեւս կարացից զմիջնորդն խաղաղութեան՝ խաւարեցուցանելով զմիսս ձեր, ատելութեան տալ պատճառ տեսանել: Միթէ կարացից զինաց ծառն որպէս նախահօրն ձեր, եւ ձեզ մոլորութեամբ մտաց՝ չտրի գիտութիւն ուսուցանել: Արդարեւ այս է ինձ հաճոյական մեղք, հակառակութիւնն, առ որ՝ ոչ զղջումն տեղի գտանէ. ամբարտաւանութիւնն է ինձ խաւար ըզձալի, զոր ոչ լոյս գիտութեանն փոխանակէ:

«Զայս ոչ միայն խորհեցաւ, եղբարք, այլ եւ արար. ոչ միայն կամեցաւ, այլ եւ կատարեաց: Արձակեաց զամբաքարսն, եւ զտաճարն Քրիստոսի խախտեաց, լարեաց զաղեղն, եւ զընտիրսն վերաւորեաց: Ո՛վ ազէտիցս. ի տանէն զչարսն բուսուցանէր, եւ զվերակացուս խորանին՝ քակտիչս եւ քայքայիչս առաջրէր, զմատակարարսն ի տապալելն կցորդ իւր ընդունէր, եւ զճովեան հօտիցն օձառղս զինէր, զՄակեդոն՝ Հոգւոյն պար-

դեւաց թշնամի յարուցանէր, եւ աստուածութեան նորին զփխտելն խրատէր. զՆեստոր՝ Միածնին փառաց եւ անճառ խորհրդոյ անօրէնութեանն զլացող լինել յորդորէր. զԵւաթքէս՝ զխաւար խաւարաւ բռնել վարդապետէր, եւ զնորմարդութիւնն ունայն ցուցանել յորդորէր»

«Եւ ասպա զի՛նչ, ողորոց է այսուհետեւ ճառ բանիս պատմութեան. զի տապալէր այնուհետեւ զմիութիւն Եկեղեցւոյ ի մասունս բազումս. Քակէր տաճարն Աստուծոյ, զոր չինեաց ճշմարիտն Սողոմոն ի ձեռն իմաստուն ճարտարապետացն. եղծանէր զործ երջանիկն առաքելոց. Արքուցանէր մեղ զբաժակ բարկութեան Աստուծոյ աներեւոյթն Նաբուգոդոնոսոր. մինչեւ իսպառ ի գերութիւն վարէր զքարինս տաճարին Աստուծոյ ի խառնակութեան եւ ի հակառակութեանն Բաբելոնս» (Անդ. էջ 111-116).

Մինչդեռ Կաթուղիկեայ Միութիւնն ծառ մ'է կատարելութեան եւ սրբութեան պտուղներով արգաւանդ, բաժանումն թունալից որդ մ'է որ կը ջնջէ իսպառ սերմունքն ամեն երկնատենչ առաքինութեանց, եւ սուրբերու բազմազեղուն հայրենիքն կը դարձնէ յանապատ տրտում եւ անհրապոյր:

«Յերիս բաժանեալ աշխարհ, այսինքն՝ Ասիա, Բոսիա եւ Լիբիա, յորժամ ի վերայ միոյ վիմի հաւատոյ խաղաղութեամբ էին պնդեալ, զիա՛րդ ոչ է ամենեցուն յայտնի, թէ անտանելի պտղախայծութեամբ առաքինութեանցն առատանային: Յեղիպտոս քաղաք Սեղսկ, ըստ կանխագուշակ մարդարէութեանն էր Աստուծոյ յայնժամ. եւ Հռոմայեցւոյն տէրութիւն իւրեւ զգաւազան երկաթի՝ նեցուկ պնդութեան եւ ամբութեան հանուրցս լինէր: Աքոցիա, Նլլադա, Մակեդոնիա՝ թեւակոխեալ առ Ասիաւ, առաքեալքն վարժեալք, ի Պաւղոսէ առողեալք եւ արմատացեալք, եւ զնորա սերմանն շնորհիւն Աստուծոյ աճեցուցանէին: Մանաւանդ տայր եւ հայաբնակ գաւառս մինչդեռ ի միութեան Եկեղեցւոյ վէմն պնդեալ էր՝ պտուղ Աստուծոյ առատ եւ բազում. եւ յերկիր մեր իւրեւ զաստեղս երկնից բաղմացան սեղանքն Աստուծոյ ըստ տեսեան սրբոյն Գրիգորի. հօտքն լուսակիւզն, արօտքն դալարի, հովիւքն արթունք, եւ սուլիւքն քաղցրալուրք. զի եւ հիւսսի խոստութիւնն, եւ շնչեաց հարաւ ուրոյ հոգւոյն Քրիստոսի:

«Բայց յորժամ միութիւն տիեզերաց պառակտեցաւ, պատահումն ո՛րպէս. յորժամ ի վերայ զանազան վիմի կարծեցաք

զհաւատս մեր չինել, եւ ընդ միմեանս սկսաք մարտնչել, կործանումն ո՞րքան : Յորժամ մարմինն Քրիստոսի քակտեցաւ ի միմեանց, վէրն անտանելի. յորժամ անդամքն՝ միմեանց թշնամիք դարձան, վիրաւորեալքն անչափ. յորժամ զմիջնորդն խաղաղութեան զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ թշնամութեան առաք նիւթ, պտուղ նորին փոխանակ սիրոյն՝ ատելութիւնն : Յորժամ փոխանակ յերկնից մեզ բերեալ նոր օրինաց վարդապետին՝ զաշխարհակալիս առաք զօրէնսն, վատթարացեալք բթեցաք յամենայն առաքինութեանց : Ինձ թուի այնքան զօրեալք, մինչ զօրնութիւն Տեառն՝ դերչացն զերգել, այսինքն զհաւատս եւ զխոստովանութիւնս, զոր ի գերելոցն իւրաքանչիւրքն ամբողջ պահեցին : (Անդ. 120-188) .

Այն մեծ ժամանակաւոր ատելութիւններն որոց ենթակայ եղաւ մեր Ազգն, սրբազան Ատենախօսն կը վերադրէ զայդ ամենայն բաժանման աղիտաբեր գործոյն. բարձրաթիւջ պերճախօսութեան մը շանթերուն տակ կը ջախջախէ այն հակաքրիստոնէական գձուձ զգացումներն՝ որոց բովանդակ տղեղութիւնն կը տեսնէ իւր արծուի աչերով :

« . . . Այլ զՀայոցս զիպուածք յետ այսորիկ՝ ի ձերդ ապաստան առնեմք քննութիւն, թէ ո՛ւր պարտ էր մեզ զայս հանդէս գումարել, եւ յորժամ վայրի վտարեցաք՝ միայն ածել զմտաւ, եւ այս էր վասն, եղբարք. աղաչեմ անաչառ կամօք զիտեցէք. զի քակտեցաք զմի մարմինն Քրիստոսի ի բազում մարմինս . զի բաժանեցաք զմի Նիկեոցի նորա ի բազում մասունս . զի քրիստոնեայք ոչ պաւղոսեան կամ կեփայեան անուամբքն պանծամք, այլ եւս վատթարացն եւ գազանաբարոյիցն թողեալ զանունն Քրիստոսի՝ Հայոց, Հռոմոց եւ Նիկեացւոց անուամբքն մեծարանմք ի վերայ իրերաց . եւ տու կշտամբանսն Պաւղոսի ընդդէմ մեր առ այս՝ հեղգալուր լինիմք :

« . . . Զսրտնութիւնդ զարձուցեալ ի ստատնայէ՝ ընդդէմ եղբօրն կաղիս. եւ զայս ոչ բանիւ լոկով, այլ արձանադրութեամբ. եւ հիմն ունիս քեզ ոչ զսէրն՝ որ ի Քրիստոսէ, այլ զմախանն որ ի բանաբարկուէն : Ո՞չ երկնչիս՝ գուցէ եւ քեզ տացէ վայ՝ Տէրն, որ փակեա զփականս խաղաղութեան, գու ոչ մտանկս, եւ զորս մտանկն՝ ընդդէմ կացեալ արդեւուս Գովիս, եւ ի քեզ զդովութեան բանդ սահմանեա. եւ թերեւս առատասեա յաղգ քո եւ ի ցեզ, եւ զայլ ամենայն տիեզերս բռնադասեա բաժանել ի Քրիստոսէ, եւ ծանր թուի քեզ լուր նոցա բա-

ընկաշտութեանն ի նախատելն քրքրիս, եւ զբարիոք լուրն ոչ կարես տանել : Այդպէս ուսար ի Տեառնէն քումմէ . այդպէս վարդապետեաց որ ասացն. եթէ սիրէք զսիրելիս ձեր, ո՞ր չնորէ ձեր. զի եւ մաքաւորք զնորն գործեն : Այլ զու մանաւանդ եւ զսիրելին ատես, թէ ընդէ՞ր յայլմէ ազգէ եւ ոչ յիմմէ ես : Աստուծոյ մեղադրես որ բաժանեաց զեզուս : Ո՛վ թշուառութեանս, ո՞ր բան կարէ զայսր կեղոյ չարի ընդարձակութիւն պարունակել . . . » (Անդ. էջ 132-133) :

Ինչ թանկագին էջեր են անոնք յորս Հայոց Պօսիւէն կը ներկայացնէ մեզ այն վեհ եւ պատկառելի դէմքերն՝ որք միշտ հաւատարիմ մնացին ճշմարտութեան դրօշին Այլ ընդէ՞ր ասեն, ոչ ոք զայս մինչեւ ցայսօր յայտնեաց, այլ մանաւանդ եւ զնորին հակառակն Աստուծոյ է այս քննելի. մանաւանդ թէ եւ բաղումք ասացին ի մերոցս՝ առաջնոց սրբոցն եղեալ հետեւողք : Սակայն բարք մարդկան հակառակասէր է . զայնս որ ճշմարտութեանն էր ջատագով եւ խաղաղութեանն՝ սնդոսնեցին, եւ զառ թշնամութիւն մարդիչ քանն՝ սիրեցին եւ զրեցին : Ապա թէ ոչ՝ ո՞ւր զիցուք զբանս Յովհաննու իմաստասիրին եւ հայրապետին, որ զայս առ մեզ վկայութեամբ հարցն սրբոց ստուգէ. զԵղրի հայրապետին, եւ զիւրոյ ժողովոյն զհաւանութիւնն, զՎահանայ հայրապետին զհամաձայնութիւնն առ մեծ Եկեղեցին Հոռոմոց, եւ զնորին հետեւողաց իշխանացն եւ վարդապետաց : Յորոց մի էր եւ իմն աստուածաշնորհ եւ յողունց գերազանց՝ հրեշտակն ի մարմնի Գրիգոր Նարեկացիի Ո՛ւր եւ զսրոյ աչօք տեսէք, եւ բանիցն աշակերտ էք, եւ հիմանն արկելոյ շինիչք, զսրբոյ հօրն մերոյ Ներսիսի՝ զայսմ հետեւողութիւնն : Սոքա ամենիքեան զայս կրկնէին զխորհուրդ. եւ ծընան, զոր դուք հանդերձեալ էք կատարել, եւ սովաւ զԵկեղեցի Աստուծոյ կերակրել. եւ այլ բաղում ընդ սոքօք, որ ուսումնասիրացն է յայտնի, եւ աշակերտելոցն առ ի բանից նոցին աշակերտութիւն. մեր հարք եւ մերոյ տոհմիս նահապետք, Քանկի ոչ ներէ ինձ ոմանց տկարութիւն՝ մերոցս արտաքոյ ելանել . ուստի եւ զօրացեալ չնորհօքն Աստուծոյ, սոքօք զասացեալս հաստատեցաք :» (էջ 157-159) :

Հսկենք նաեւ այն ազնուական մտածութիւններն՝ որ յորդառատ կը բղխեն իւր մեղրածորան շրթներէն՝ խօսելով անոնց նկատմամբ. «Միք ոչ վարկանէին իւրեանց յանցանս՝ զմիութեան Եկեղեցւոյ Քրիստոսի սնտի խորհրդով քակտումն . ուստի եւ

յանդգնաբար ի նոյն միւսեցան : Որոյ ներեսցէ Աստուած աղօթ-
թիւք ձեր, ըստ մեծի այս մասին յանցանաց սխալման , եւ մի-
լիչեսցէ զաճեցուցանելն զայսր չար ախտի ճարակումն : Որոյ
պտուղ ոչ այլ ինչ տեսանեմք, բայց միայն զանարգութիւն ան-
ուանն Քրիստոսի : Որով տեսանեմք այժմ զբազումս վարժեալ ,
եւ ողբամ արտասուօք, զի յառաւել սովորութիւնէն բնութիւն
լիալ է իւրեանց առ աղքս քրիստոնէից եւ յեկեղեցի նոցա ա-
տելութիւն. եւ զախտ չար թշնամութեանն՝ հայհոյութեան չար
յաչաղանօքն յաղեցուցանելով, Քրիստոսի համարին ինեւ վրէժ-
խնդիր Ո՛վ թշուառութեանս. նա թէ եւ առ հաւատոյ բան լը-
սեն հաւանական խոստովանութիւն յայլ աղքաց , ոչ կամին ի
սէրն խոնարհել, այլ բուն հարկանեն զայլ կարծեաց, թէ նոքա
զմեքս ատեն ազգ, վասն այսորիկ եւ ի մէնջ ասեացին. կուիին
եւ կեղեքեն եւ հայհոյեն զմեզ , յաղազս այսորիկ եւ ի մէնջ
հայհոյեսցին :

«Ո՛վ մտացի դու, եւ ո՛ւր ուսար վիրօք զվէր բշչկել. Պաւ-
ղոս բամբասելոյն ընդդէմ օրհնեաց , զհալածիլն յանձն առ , ի
հայհոյին աղաչեաց, եւ այնպիսի մաղթանօք զտիեզերս աչա-
կերտեաց. զքեզ հետեռղ նորին՝ ո՛ ուսոյց չարի չար հատու-
ցանել : Ո՛չ գիտես թէ զհուրն՝ ջուր չիջուցանէ, եւ ոչ հուրն ,
զըմբոստանալն՝ խոնարհութիւնն նուաճէ, եւ ոչ ընդդիմաւորու-
թիւն. չարն բարեաւն յաղթի, եւ ոչ չարեաւն : Ապա թէ դու
առ այս հեղգաս, հեղ լինել տկարանաս, սիրել վերջանաս, զի-
ւոր ի հակառակամարտէն զնոյն պահանջես . թերեւ զմանէ
զանց արար բանասարկուն, եւ առ քեզ միայն ներգործէ : Նոյն
մարմին է՝ որում դուդ եւ վիճակեալ. եւ նոյն մախանայն ծա-
ռայ, որով դուդ վարակիտ, մանաւանդ թէ ըստ այսմ խորհելով,
եւս առաւել, զի դու ի նմանէ , եւ ոչ թէ նա ի քէն հատաւ .
դու զնա, եւ ոչ թէ նա զքեզ անդոսնեաց ի սկզբանէ : Դու ձի-
թենի վայրենի՝ պատուաստեցար յանբուն քո ի բարի ձիթեն-
ւոջն, զի զՊաւղոսին յիշատակեցից, ոչ թէ դու զնա , այլ նա
արմատ գոլով երբեմն՝ զքեզ կրէր ի վեր ունելովս» (էջ 159-162).

Ահա զատապարտութիւնն անոնց որք ծայրագոյն յամա-
տութեամբ կ'ուզեն հետեւիլ անտի նախապաշարմանց, եղբայր-
ասպան մոլորութիւններու , նոյն իսկ երբ ճշմարտութիւնն կը
փայլի արեւու չափ պայծառ :

«Արդ միտոցո՛ւք իսպառ. պտղաբերեսցո՛ւք առ յապա զհայ-
հոյութեանն պտուղ. թողցո՛ւք զորումն չարին ի մէջ մեր, մին-

չեւ հնձեն եւ յայրել պատրաստեն հրեշտակք, Գիտելով զուղիղ
դաւանութիւնս , միայն սովորութեամբ՝ սիրոյն վերջացուք :
Մի, եղբարք իմ, ողաչեմ մի՛ զայս խորհելու (Եջ 162) .

Ահ, ո՞ր լեզու կարող պիտի լինի արժանապէս զրուատել
այնքան անմահ էջեր, յորս ամենէն բուն քրիստոսաւառ սէրն
եւ ամենէն առաքելաչունչ նախանձախնդրութիւնն պատժ են
ամենէն կորովի եւ բոցեռանդն պերճախօսութիւնը : Դարեր ըս-
քանչազմամբ յաժ են այդ պօսիւնէական երկնաթոխ շեշտերն ,
ունկն դնենք եւ մեք :

«Մի՛ զանդաղեսցուք՝ մանաւանդ եւ փութացուք բժշկել
եւ բժշկիլ Առ Քրիստոս ամբողջայ շնորհ բժշկութեանն, նորա
զուով մարմին երկուցս կողմանց, զՔրիստոս բժշկել մի՛ դժուա-
րեսցուք, եթէ մեզ եւ եթէ նոցա լիցի առողջութիւն՝ Փրկչին
մերոյ է անուանն սրբութիւն, ըստ որում եւ հիւանդութեամբն
հայհոյութիւն :

«Ո՛վ մեծի շնորհի խաղաղարարացդ , Աստուծոյ տիրապէս
որդիութիւն, «Երանի՛, ասէ, խաղաղարարաց , զի նոքա որդիք
Աստուծոյ կոչեացին» Լուսնք զՏեառն անսուտ ձեզ խոստ-
մունս. խրախուսեցէք առ այս բարբառայ յոյս՝ փոզք տիեզերաց :
Ելէք ի վերայ աւետարանական բարձր լերինն՝ աւետարանիչքդ
Սիոնի, Բարձրացուցէք զբարբառս ձեր աւետարանիչքդ Երու-
սաղեմի. բարձրացուցէք, մի՛ երկնչիք յաւանդութեանցն երկիւ-
ղէ : Խաղաղութեան էք աւետարանիչք, ընդէ՞ր ամաչէք . Քրիս-
տոսի բերէք զնմանութիւնն եւ զվկայութիւնն, մի՛ պատկոտէք,
Պաւղոս զայս ձեզ հրամայէ. ո՛վ Տիմոթէէ , մի՛ ամօթ համա-
րիր զվկայութիւն Տեառն Յիսուսի : Եւ զինչ այլ Քրիստոսի
ճշմարիտ վկայութիւն, քան Եկեղեցւոյ նորա լինել յօդ միաբա-
նութեան : Զինչ այլ մեծ առաքելութիւն, քան նմանել Քրիս-
տոսի , եւ զխաղաղութիւնն՝ զոր նա արեամբ հաստատեաց ,
բերանոց բարբառով վերստին ուղղել : Աշակերտք առաքելոցն ,
առաքելական հետոցն զկնի փութացէք : Ի բաց փոխեսցուք ի
սրտից մերոց զչար գանձն՝ որ բղխեաց մեզ զանազան չար-
չարանս. եւ ո՞յք են նոքա, ո՞վ կտրէ թուել : Ո՛վ թշուառու-
թեանո , այնքան յաչաղանքն զբաւեալ զառաջնորդական զմիտս,
որպէս զի զայսքան իմ զվէրս թողեալ , առանց ջանի բժշկու-
թեան, զայս անգուռն բերանով նախատեմ, մոռացեալ զՏեառն
երզնիանել զայնոսիկ՝ որք գերանովք ջանացին զիղս դատել :
Ո՛վ չարաչար կուրութեանս այսմիկ, զոր տղէտքն եւ անիմաստքն՝

բուռն եւ կատարեալ տեսութիւն առնին, եւ զչարն որպէս բարի ողջունեն, եւ զթիւրն որպէս զուղիղս (Էջ 168-171) :

«Ընդէր այսչափ զայս խոտեալ՝ խորշիմք եւ խուսափիմք ի միմեանց քրիստոնեայքս, որ այլ ազգաց վիճակեցաք կենալիցս : Մինչեւ յի՞րր անդամքս՝ լեզուօք զիրեարս խոցոտեմք՝ Թուհիւք իմին լցեալ զբերանս : այսքան յերկար ժամանակս անխնայ զմիմեանս հարաքս Գննեցէ՛ք, եղբարք, եւ վայս : Թէ այս Թշնամութիւն՝ օրէնք Աստուծոյ էր, Թերեւս այսքան արձանացեալ էր հաստատունս Վայ ինձ, եւ զծր զայս ի նոցանկ տեսնեմք կացեալս հաստատուն : ի վաղուց հետէ սկսաւ ռբոմն մեղաց յերկրի մեր ատոքանալ, եւ սազարթ օրինացն Քրիստոսի Թառամել : Սակայն այս ոչ եթէ ընդ բարեացն նուազի, այլ ընդ չարեացն օր ըստ օրէ աճեալ զարգանայ : Ուրեմն ապա յորոմանցն է եւ ոչ ի ճշմարիտ սերմանցն : Կարող է իմաստունն եւ ի պտղոյն զարմատն ճանաչել : զի պտուղ սորա է կամքն սատանայի, հեռն, բամբասանքն, ատելութիւնն, զանձն արգարացուցանելն, եւ զայս խոտել, եւ այլ որ ընդ սոքօք բերին : Զի իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ փարիսեցի եղիւ աստանօր : Հայն միշտ ազադակէ, Աստուած իմ զոհանամ զքէն՝ որ չարարեր զիս Հոռոմ : եւ Հոռոմն զնոյն բան երկրորդէ, Թէ՛ որ ոչ արարեր զիս Հայ : Ո՛վ տմարդութեանս, եւ անմիա յանդգնութեանս, եւ չմօր վիայէք լինել ի բարւոյ Արարչէն : եւ այս ոչ զնիւթ միայն, այլ զմարդ զոր ըստ պատկերի իւր արար : Անմիւտ, կամք չար սապան ոմանք ի մարդկանէ, եւ ոչ ընտելիւն ազգին է չար, Հոռոմին կամ Հայոյն, կամ այլոց սեռից : զի եւ ի Պարսից բազումք հաճոյացան Աստուծոյ, եւ ընտրին : Արդ՝ քո այնքան կուրացեալ յատելութենէն, մինչ զի ոչ միայն զկարծիս ազգին, այլ եւ զազգն ողջոյն բամբասես, եւ ի նմանէ գոհութեամբ հրաժարես : Բայց ո՞ կարէ զայս ակտի չարութիւն Թուել . . . » (Էջ 195-197) :

Եթէ Հայոց Ոսկերեքանէն սոյն հրաշալի էջերն եւեթ հասած լինէին մեզ՝ բաւ էին ցուցնել Թէ՛ որքան իրաւամբ նոյն խօսի ի կենդանութեան՝ իմաստուն Լատինք եւ նրբամիտ Հելլէնք կ'անուանէին զայն երկրորդ Պօղոս Առաքեալ : (1)

(1) «Եկեղեցիքն Անտիոքու, Լատինացւոցն և Հելլենացւոցն, որք Պաւղոսի անուամբն զմեր նուաստութիւնս բարեհամբաւեն, և նորին ատուոյն արժանապատիւ լինել յաջորդ վկայեն, որոց զբունքն մեզ բաց են, և ժառանգաւորքն աշակերտեալք : » (Թուղթ նորին Ներսէսի Լամբրոնացւոյ. էջ 230-231) :

Ահաւասիկ հողեցանց վերջաբանն իւր աննման Ատենաբա-
նութեան. իցիւ ուղէինք օգտուիլ «գոնեա անագան» այդ մեծ
Ջաֆնէն որ արգարութեան ու իրաւանց եւ ուղղափառ հաւա-
տոյ երկնապարզեւ առաքեալն եղաւ Հայութեան, եւ որոյ վսեմ
չեչտերն չափաի դադրին հնչել վերածնեալ աշխարհին մէջ, ցոր-
չափ կանգնի յաղթական Կաթուղիէ Եկեղեցին Քրիստոսի:

«Արդ տեսանեմ զի ոչ միայն օծութեամբ Հոգւոյն ընտ-
րութիւն առնէք զանազան իմաստից հոգւոյն, այսինքն երկնա-
ւորին եւ երկրաւորիս, այլ եւ զպտուղ վերին իմաստութեանն
սկսայք տալ այսուհետեւ: Զի ահա տեսանեմ զձեզ զուարթս
զիմօք իրրեւ զմարգագետինս՝ ի ձմերայնոյ կապանացն զերծ-
եալս: Ո՛վ սքանչելեացս, ահաւասիկ զանազան ծաղիկք սիրոյն
յանձնին ձեր փթթեալ՝ սկսան վաղվաղակի զհոտն բուրել: Զգէմ
ձեր տեսանեմ՝ ոչ որպէս յերէկն եւ յեռանդն, այլ նախ քան
զբարբառ՝ հեղութեան աւետարանիչս: Աչք ձեր ոչ զեռացումն
սրտի արեանց ցուցանեն, այլ զքաղցր արտասուան ճնշեալ ար-
տաքս բղխեն: Ոչ ինչ անիրաւիք սուրբ հարք. արգարեւ ար-
տասուաց արժանի աւուրքն մեր խռովութեամբ անցեալք: Բայց
սակայն այսօր է օր դոր արար Տէր, օր ցնծութեան եւ ուրա-
խութեան: Ուրախացի իտայէլ յարարի իւր, որդիք Սիոնի
ցնծապնէ ի թաղաւորն իւրեանց: Զի բորբոքեցաւ յերկիր մեր
ճառագայթն սիրոյ ջահաւորեալ, եւ երոյժ զձմեռն նախանձու:
Եհաս Ժամանակ իմաստուն երկրագործացոյ յատելոյ զայդի Ե-
կեղեցւոյ Քրիստոսի, եւ սրբելոյ զնա ի սաղարթիցն աւելոր-
դաց: Այսօր ճշմարտութիւն մեր եւ ոգորմութիւն Աստուծոյ
պատահեն միմեանց, յորոյ համբաւի ընդ Եկեղերս արգարու-
թիւն եւ խաղաղութիւն:

«Մաղթեսցուք այսուհետեւ, զի տայէ Տէր զբաղցրութիւն
եւս առուելոյդէս, եւ ամեցուցէ յերկիր մեր ցոգով Հոգւոյն
սրբոյ զայս սերմն: Թերեւս զօրութեամբ նորա եւ զպտուղն
կարասցուք առ, որպէս կամօք ալտօր՝ եւ յառաջի Ժամանակս
արդեամբք նորոգել զխաղաղութիւն Եկեղեցւոյ Քրիստոսի:
Զի եւ ընդ նմա՝ նորին չնորհին լիցուք խաղաղարարքս որդիք
Աստուծոյ Հօր անվախճան խաղաղութեան, արժանապէս փա-
ռաւորել զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեանս յաւի-
տենից: Ամէն:»

Դիտեմք թէ սակաւաթիւ են միշտ այն պարիկշտ եւ ուղ-
ղամիտ հոգիք, որոյ զժպիհ չլինի անողոր ճշմարտութիւնն:

բայց դիտեմք նաեւ թէ այդ հաղուագիւտ եւ երանելի հոգիք երբեք չեն պակսիր բայարձակապէս ոչ մի ժողովրդեան եւ ոչ մի զաւանութեան մէջ։ Նոյա համար գրուած են սոյն էջեր, եւ նոյին ուշադիր խորհրդածութեան կը փութամ յանձնել զեհաշուք եւ աստուածաշնորհ անուանակցիս փրկարար՝ անմահարար մասնութիւններն։

ՆԵՐՍԷՍ Յ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԸՆԴ ՄԱՐԴԻԱՆ

և

ՄԱՐԴԻԱՆ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

(Շարունակութիւն տես քիւ 13)

Ժամ է որ մեր խնդրոյն չսկսած՝ ցուցունենք այս սխալ վարդապետութեան զլիաւոր եւ հիմնական սպառնացներուն ու չինչ ոյժ ունենալը։

Ամենէն առաջ գիտնալու է որ նոյն խի Կ. Տարվին կը խոստովանի թէ այս վարդապետութիւնն չէ ստոյգ այլ հաւանական եւ նոյն խի ուրիշ յեղաշրջականք ստիպեալ են հաստատելու թէ ասոր զլիաւոր մասն, այս է յանկենդանեաց ի կենդանիս եւ ի ստորին կարգի կենդանեաց առ բարձրագոյն կարգս նոյին, ամբողջովին մտացածին եւ երեւակայական է։

Այսպէս կը խօսի Ա. Պէն (A. Bain) .

«Այս ենթադրութիւնն (յեղաշրջման) կը պարունակէ երեւակայական տարր մը՝ որ կ'ընկերանայ ուրիշ անկատար կերպով ծանուցեալ զէպքերու» Ահա իւր բնիկ խօսքերը. «L'hypothèse contient un élément imaginaire, qui s'associe à des faits imparfaitement connus.» (Logique Ind. — Ded. Logique de la Biologie — Append. p. 607)։ Նն եւ այլք՝ որք կը խոստովանին թէ պարզապէս ենթադրութեանց վրայ հիմնեալ է յեղաշրջումն։

Այսպէս կը դիւ է Հ. Թէն (H. Taine) .

»Ամեն ոք կ'ըմբռնէ թէ այս հրաշալի յեղաշրջման մէջ, որ

արեղակնային սիսթէմին կազմութենէն վերջը կը տարածուի մինչեւ ցկազմութիւն ներկայ մարդուս, մեծ եւ բազմաթիւ են պարապ եւ անջրպետական կէտերն. եւ արդեամբք այսպէս են եւ ստէպ մենք ուրիշ բան չունինք զանոնք լեցնելու համար, եթէ ոչ ենթադրութիւններ» Ահա իւր խօսքերը. «On conçoit que dans cette prodigieuse Evolution, qui s'étend depuis la formation du système solaire, jusqu'à celle de l'homme moderne (sic !), les lacunes soient grandes et nombreuses: elles le sont en effet, et souvent nous n'avons pour les combler, que des conjectures.» (De l'Intelligence, T. II. L. IV. ch. III. p. 435. Paris 1878).

Բայց մենք այս յեղաշրջականաց խօսքերուն կը յաւելումք թէ՛ ոչ միայն ենթադրական են, այլ եւ սխալ. եւ արդարեւ.

1⁰ Ամբողջ յեղաշրջման գործքն հիմնեալ է բնական ընտրողութեան (Selectio naturalis) վրայ, զոր իրենք առանց քննելու մէկզի կը ձգեն:

2⁰ Կը խոստովանին եւ իրենք թէ պատմական եւ կենսաբանական վկայութիւնք կը պակսին իրենց, այսու հանդերձ չեն ամչնար իրենց վարդապետութիւնը իբր ստոյգ եւ ճշմարիտ հրատարակելու:

3⁰ Յեղաշրջականք կը չփոթեն տեսակը սերունդի եւ ցեղի գաղափարաց հետ. մինչ նոյն տեսակի տակ շատ սերունդներ կը զանուին տեսակն մէկ մնալով:

Հիմայ ուղղակի դիտողութեանց անցնինք Տարվինական վարդապետութեան ամեն մասանց նկատմամբ:

Առաջին սկզբան Տարվինի կը պատասխանումք թէ՛ մենք եւս կը հաւանինք անհատից մէջ տարբեր յատկութեանց գոյութեանց գտնուելուն ըստ տարբերութեան տեղոյ, կլիմային, ժամանակին, եւ այլն. բայց կը ժխտենք զհետեւորդն թէ ասոնք կարող ըլլան տեսակարար փոփոխութիւն մը պատճառել:

Երկրորդ սկզբան նկատմամբ կ'ըսենք որ ստոյգ է թէ օգտակար յատկութիւններն ի ծնողաց առ որդիս իբր ժառանգութիւն կը ձգուին. բայց ոչ այնպէս որ երբեմն ալ զարտուղութիւն չտրուի, եւ հետեւաբար կը ժխտենք Տարվինին անկէ յառաջ բերած հետեւութիւնը:

Իսկ ուրիշ տեսակ մը կազմելու համար հարկաւոր դատած պայմաններուն նկատմամբ կը զիտենք.

1⁰ Մարմնային կազմուածն կրնայ կերպաւորուիլ օգտակար

յատկութիւններէ, յորում օգտակարներն մնալով չատ մը կրթութեան վարժութիւններէն վերջը կատարելութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Այս կրնայ ընդունուիլ մինչեւ ցորոչեալ սահման մը բայց աւելին ճրի եւ մտացածին է. որովհետեւ մենք չենք խնդրեր այս ղէպքիս կարելիութիւնը, այլ կը ժխտենք անոնց տեղի ունեցած ըլլալը, որոնցմով զխաւորապէս կը ջանան ցուցունել Տարվնականք թէ մարմնային կազմուածն կրցած է ինքզինքն յանսահմանս կերպաւորել մինչեւ ցիտիտիտմն իւրոյ տեսակին: Բայց արդարեւ ընտելեան օրէնքն ասոր հակառակն կը հաստատէ:

2⁰ Տարվին եւ իւր հետեւողներն յաղագս գոյութեան կոխ մը դրին, որով կ'ուզէին բացատրել ընական ընտրողութիւնն (Selectio Naturalis). եւ այս կոխն կրնայ կերպով մը ընդունուիլ, քանզի աճեցական ցեղը ստորակարգեալ է զգայական ցեղին. բայց այս ամենեւին յեղաշրջման դիտման չճառայէր. քանզի այս կոխը երեք տեսակ կրնայ ըլլալ. ա) Անօրգանական (inorganicus) զօրութեանց դէմ. բ) Ի մէջ տարբեր կարգի կենդանեաց. եւ գ) Ի մէջ նոյն տեսակի անհատից: Այս դնելով կ'ըսեմք որ այս կոխները յեղաշրջման նպատակին ամենեւին չեն ծառայեր:

ա) Քանզի անօրում է խնդրելն թէ որոնք այս կուռոյս մէջ յաղթող եւ որոնք յաղթեալ կը մնան. վասն զի օր մը ամեն կենդանիք սլարտին մեռնիլ, թէպէտ մէկը միւսէն ըստ պատահման աւելի երկայն ապրի:

բ) Որովհետեւ ստորին կարգի կենդանիք, ինչպէս կ'ըսէ Ս. Թոմաս, բարձրագոյն կարգի կենդանեաց կերակուր են. եւ ամէնն ալ վերջապէս ի մարդոյ կը սպառին: Այնչափ մեծ է այս կոխն, որչափ մեծ է մարմնային կազմուածին նմանութիւնը. նա մանաւանդ իրենց հակառակ կը յաւելունք որ որչափ իր մը բարի յատկութիւններ ունի, այնչափ աւելի վտանդի մէջ է ուրիշներէն սպառելու. անոր համար աւելի տկարները՝ քան թէ զօրաւորները պէտք է մնան:

գ) Այս կոխն ըստ իրենց խիստ՝ նա մոնաւանդ ամենաուժգին ըլլալու է. բայց զարմանալի է որ ցայժմ այնչափ հմուտ անձինք կոյր դանուեցան՝ որ չտեսան այս կոխն:

Այս ընդհանուր տեղեկութիւններէն վերջը՝ հետեւեալ դրութիւնն կը դնենք:

Բարձրագոյն աստիճանի կենդանիք առաջ եկած էին ստորագոյնից յեղափոխմանէ:

10 Ոչ մէկ գործող՝ որ ոչ պարունակէ կարողապէս (Virtualiter) կամ ձևականապէս (Formaliter) ուրիշ էակ մը, եւ է սեռով եւ տեսակով ստորին, կրնայ յառաջ բերել իրմէ տարբեր եւ իրմէ բարձրագոյն սեռի եւ տեսակի պատկանող էակ մը. ուստի եւ կարելի չէ որ աճեցականն ի բաղդատման զգայականին, եւ զգայականն ի բաղդատման մատուցականին տեսով եւ տեսակով ստորին մնալով կարենայ առաջ բերել. Եւ զայս կրնանք հաստատել ի սուրբ Թովմայէ քաղեալ համառօտ սկզբունքով մը, այս է. «Ամէն իւր յատուկ գործողութեամբը ուրիշ բան մը առաջ բերող էակ մը կրնայ իրեն նմանը առաջ բերել ըստ ձևոյն, որով կը գործէ»։ Ուստի եւ աճեցականն միայն աճեցականութեան ձևովը գործելով՝ միայն կրնայ աճեցական էակ մ'առաջ բերել. եւ ոչ թէ սեռով եւ տեսակով տարբեր եւ բարձրագոյն էակ մը։

20 Այն որ կործանիչ է բաղձացողին՝ չկրնար բնական հակման եւ ընտրողութեան եղբ մը կացուցանել։ Արդ ձևաւիութեան իրի մը յայլ ինչ էականապէս տարբեր եւ սեռով եւ տեսակով բարձր կենաց աստիճան մը է կործանիչ այնր, որ կը բաղձայ զայն։ Ուրեմն եւ չկրնար տեղի ունենալ։

Բայց հիմայ անշուշտ կը խնդրեն մեր ընթերցողները թէ՛ ո՛ր տեղէն ուրեմն խնդրելու է կենդանեաց ծագումն։

Այս բնական հարցմանս կը պատասխանէ հետեւեալ հիմնական գրութիւնն, այս է.

Կենդանեաց ծագումն Աստուծոյն ճանցնալու ե։

Քանզի այն միայն կրնայ ըլլալ յառաջ բերող ամենայն կենդանեաց, որ է ի ներգործութեան կենդանի. եւ անոր համար ալ անապական եւ անսկիզբն։ Եւ արդարեւ այս էակն, յորմէ միւսները առաջ կուգան՝ պէտք է որ ի ներգործութեան կենդանի ըլլայ, քանզի անկենդան էակէ մը չկրնար կենդանի էակ մը յառաջ գալ։ Պէտք է նաեւ որ անապականելի ըլլայ. զի այժմ կը խնդրենք այն կենդանին, որ ապականացու կենդանեաց աւելն տեսականերուն առաջ գալուն առաջին պատճառն եղաւ։ Պէտք է ըլլայ անսկիզբն. որովհետեւ այս անապականելի պատճառն՝ եթէ սկիզբն ունեցած ըլլար՝ չպիտի ըլլար այն, զոր կը խնդրենք այժմ, մեր նպատակն ըլլալով ամենաառաջին պատճառն գտանել։ Արդ այս պատճառն միայն Աստուած կրնայ ըլլալ՝ ինքն ըլլալով սոյն այս յատկութիւնները ունեցող գերագոյն էակն։ Ուրեմն Աստուծոյն ունեցած են ամենայն կենդանիք իրենց ծագումն։

Բայց որովհետեւ վերոյիշեալ տարւոյնական փոխադասութիւն մէկ տխուրէ մը ամեն կենդանեաց առաջ եկած ըլլալը կը դնէին , ուստի եւ մենք հակառակ այսր՝ կը դնենք հետեւեալ համառօտ դրութիւնն. թէ՛

Տարբեր ե կենդանեաց ծագումն յԱստուծոյ :

Ձեւականապէս տարբեր արդիւնքներն, անհրաժեշտ կը պահանջեն տարբեր յառաջ բերող կարողութիւն մը եւ զօրութիւն : Արդ սոսկ աճեցականք, սոսկ զգայականք եւ սոսկ մտաւորականք են յայտնապէս այնպիսի արդիւնքներ , որք ձեւականապէս բոլորովին տարբեր են : Ուրեմն պէտք է նաեւ որ ասոնց ծագումն՝ ըստ իւրեանց զանազանութեանց եւ տարբերութեանց՝ տարբեր ըլլայ յԱստուծոյ. այս է՝ տունկերն, անրան կենդանիք, եւ մարդիկ Աստուծմէ յառաջ բերուած են զանազան եւ տարբեր արարչական կարողութեամբ եւ զօրութեամբ :

Հիմայ մենք մասնաւորապէս մարդուն գալով կ'ըսենք թէ՛ այս իւր ծագումն այ՝ ուրիշ կենդանեաց ծագման պէս ստեղծմամբ եղաւ. այս տարբերութեամբ որ՝ մարդը ըստ մարմնոյ կազմուած է անմիջապէս յԱստուծոյ, եւ ըստ հոգւոյ անկէ ըստեղծուած է : Մարմնոյն համար ըսինք թէ Աստուծմէ անմիջապէս կազմուած է, եւ այսպէս ալ պէտք էր որ ըլլար . քանզի իրաց առաջին կազմութեան մէջ անկէ առաջ չկար այնպիսի մարմին մը, որուն զօրութեամբ ծննդական ընթացիւք կարենար կազմուիլ : Քանզի ինչպէս վերը ըսինք, տեսակէ ի տեսակ անյնիւ չտրուելով՝ կարելի չէր որ ստորին կարգի տեսակ մը իրմէ տեսակով տարբեր եւ դերագոյն իր մը յառաջ բերեր : Արդ մարդկային մարմինն ստեղծեալ մարմնոց մէջ դերագոյնն է . անիկա ամենաբարձր վախճանի մը որոշուած ըլլալով , որ վախճանին պէտք էր որ իւր ձեւն համապատասխանէր , փոխադասական ստոյգ սկզբունք մ'ըլլալով թէ՛ վախճանին կը համապատասխանէ ձեւն : Արդ եթէ այս կերպով չէր կրնար կազմուիլ մեր մարմինն՝ պէտք է ըսել առ այս միջամտած ըլլայ իրաց հասարակ եւ առաջին պատճառն՝ որ է Աստուած : Հոս կրնար յարմար կերպով մարմնոյ առ հոգին ունեցած միանալու յարմարութիւնը, որ մեզի կրնար յայտնուիլ թէ՛ Բնախօսական (Phisiologica) , թէ՛ Կազմաբանական (Anatomica) եւ թէ՛ Կերպարանական (Morphologica) դիտողութիւններով , բայց համառօտ ըլլալու համար զայս ամենքը կը ձգենք :

(Շարայարեյի)

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Արբեցուքեան արդիւնք. — Պոն քաղաքին (Բրուսիա) համալսարանին ուսուցիչ Պ. Pellmann արբեցութեան ժառանգորար պատճառած զառն հետեւանքն ամբողջ ընտանեաց մը մէջ հետաքրքրական թիւերով հրատարակած է. այսպէս. — Ատա Յիւրք անուն կին մը 1740 ին ծնած ու զարուս սկիզբը մեռած է. արբեցութեամբ, զոգութեամբ եւ զատարկաշրջիկ կեանք վարելով։ Ասոր յաջորդ սերունդը կը կազմուի 834 հոգիէ, որոնց միայն 709 ին կրցած է ծանօթութիւնն ստանալ ուսուցիչս այս արդեամբ. 106 ն ապօրէն ծնունդ, 142 ն մուրացիկ, 64 ն աղքատախնամ վարչութենէն կերակրուող, 181 ն կին, այլ խառնակեցիկք, եւ 76 ն ոճրագործութեամբ զատապարտուած, իսկ 7 ն մարդասպան։ Այս արբեցութեան զաւակներն եօթանասունուհինգ տարուան մէջ զատապարտութեամբ եւ ողորմութեամբ 5 միլիոն մարդի վնաս տուած են կոռւալարութեան։

Ալքոլի ազդեցութիւնն երկարակեցութեան վրայ. — La médecine moderne թերթին մէջ կը տեսնենք Անդլիոյ հակալքողական ժողովոյն քարտուղարին Պ. J. White ի նրեւուն տարուան մօտ այս նկատմամբ գրածը։

Կենաց ապահովագրութեան ընկերութիւններու հաշիւներէն կը տեսնուի՝ որ ամենադոյզն ալքոլի գործածութիւնն անգամ կենաց համառօտելուն պատճառ է։

Ապահովագրեալները կրկին դասու բաժնելով՝ առաջինն առնոնք՝ որք ալքոլ կը գործածեն առանց արբեցող ըսուելու, եւ երկրորդ դասն՝ որոնք բացարձակ կը հրաժարին, ալքոլահատք ըստ անգլիական կոչման, այս հետեւանքը կը տեսնուի։

Քսանութիւնը տարուան մէջ առաջնոց կորուստն է 8 617, իսկ երկրորդներուն 4 368։

Ստիլը չատ մեծ է. որչափ կասկած կրնայ պատճառել այս զինարբուսաց պահուն։

Դարձեալ ալքոլահատից 1000 ին 590 ը վաթսուուհինգ տարեկան եղած են, մինչդեռ առաջիններէն 453 ը միայն, այսինքն 137 կեանք ալքոլի պատճառաւ համառօտուած։

Պ. White ալքոլի գործով զբաղողներու չափէն աւելի մահացումն կը թուէ. առ 1000 ամենազգի վիճակի վերաբերողներու մէջ՝ միայն 8 եկեղեցական, 9 մշակ, 12 ատաղձագործ, 13 քրէականք, 14 որմնաշէնք կը մեռնին. մինչդեռ զարեջրավաճառք 21, զինեւավաճառք 24, սրճարանաց սպասաւորք 35. կըրկին եւ եռապատիկ են, Վերջնոց մէջ են նաեւ պանդոկներն:

Պ. White կը յայտնէ՝ որ արբեցութեան մահաոխի ըլլալն գործաւոր դասէն աւելի վերին դասերուն մէջ կը հաստատուի: Այդ հաշիւներու կարգէն կ'երեւի 10 առ հարիւր գործաւոր մեռած, 13% վաճառական, 17% ուղեւոր՝ վաճառական, 20% հանդըստակեաց:

Կայծակի վնասը Միացեալ Նահանգներու մէջ. — 1890 էն մինչեւ 95 կայծակնահար մեռնողներու թիւն է 1120 հոգի, այս բաժանմամբ.

1890	120 հոգի
1891	204 »
1892	251 »
1893	209 »
1894	336 »

Այս թիւ դեռ եւս ստուգելի է եւ պահանջաւոր զի հեռաւոր տեղերէն կատարեալ տեղեկութիւն հասած չէ:

1884 է մինչեւ 1893 կայծակին պատճառած հրդեհներու թիւն է 3516, վնասն եղած է 70 միլիոն տոլար: Ընդհանրապէս մշտական ամբարանոցք շանթահարուած են, 2335. երկրորդ, առանձին բնակարանք, 664. երրորդ՝ եկեղեցիք, 104:

Թուի թէ երկրաբանական առաւելութիւն ունեցած է զնստական հողն՝ ուր 22 անգամ աւելի կայծակ իջած է, մինչդեռ աւազուտ տեղեր 9 անգամ աւելի, 7 անգամ կաւային դետինն, եւ 1 անգամ կրային:

Ծառոց մէջ ալ առաւելածիւք փայտեր կան, մի անգամ հաւամբղին (bouleau)՝ 15 անգամ աւելի՝ սոճին (pin), եւ 54՝ կաղնին:

1894 ին բաց ի մեռեալներէ 351 հոգի ծանր վիրաւորեցան: Նոյն տարին ստացուածոց վնասն եղաւ՝ 268 յորենոց, որոնց զինն է 407 500 տոլար. 55 վնասուած եկեղեցիք, որոնց զինը յայտնի չէ. 261 տուն եւ շատ մը գործարան, ամբարանոցք, ձիթամբարք, եւլն. վնասին զինն է 351,000 տոլար:

Շանթին վլասին հետ կցելու է յստակաշունչ հովերունը . 1893 ին ամերիկեան մեծատարած դուրաններու մէջ այս սոսկալի հարուածին երեսէն 399 հոգի մեռան . 1892 ին 252 հոգի մեռած կը համարուի :

Արեւոյն նկատմամբ մոլորակաց արբանեակներուն շարժումն . — Լուսինն միջոցի մէջ կատարած շաւիղն երբեմն կոր օձապտոյտ մը կը ներկայանայ մեզ , Լուսինն ինչպէս գիտենք երկրիս նման տարուան մը մէջ արեւու շուրջն կը դառնայ . միայն երկրագնդին լուսնին վրայ ազդած ձգողութիւնն՝ ասոր ուղղակի թերատածեւ ընթացքն խոտորելով՝ փոփոխակի արեւէն կը հեռացունէ եւ կը մօտեցունէ . սակայն առանց բնաւ իր կոր ընթացքին դէպ ի ներս գոգաւորութիւնէն խափանելու :

Պ. Stroobant այս դաղափարին վրայ յենլով՝ ուղեց միւս մոլորակներու արբանեակաց շաւիղն քննել . սակայն տեսաւ որ այս երեւոյթ միայն լուսնին սեպհական էր : Միւս արբանեակներուն ամենուն շրջանն կամ գոգաւոր է նկատմամբ արեւու , կամ կորընթարդ :

Եթէ լուսնին արեւու վրայ կատարած շարժումն՝ երկրիս դժածէն շատ քիչ դանաղանութիւն ունի , հնար չէ՞ արդեօք կը հարցունէ Պ. Stroobant , լուսնին ամեն վարդապետութեանց նկատմամբ մինչեւ այսօր ընդունուած տեսութեան կէտն փոխել , եւ լուսնին արեւակեղրոն շարժման տեղ՝ երկրիս խափանարար գորութիւնն ընդունել :

Գլխաւոր գիտնալիքն է՝ երկրագնդին ազդեցութեան շառաւիղն , եւ այս՝ վասն զի երկրագնդին եւ լուսնին հեռաւորութեան գրեթէ կրկինն է՝ ըսել է թէ ձգողութեան իբր զլիաւոր կեղրոն երկրագունդս պէտք է նկատուի :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն տես թիւ 12)

Հաւատացելոց փոքրիկ բայց ընտիր մէկ մասը միայն տեղ գտած էր մկրտարանին մէջ։ Մէկէն բոլոր աչքերն Օգոստինոսին վրայ կը տնկուին, կ'ուզեն տեսնայ այն երկտառարդ պատանին, որն որ հերետիկոսութիւններէ ըզքտած Եկեղեցւոյն զօրաւոր ակոյեան մը ըլլալու մեծ յոյս կուտար։ Կաւառքն կը հանճարը, զղջումն եւ սէրը կարծես թէ միաբաններ էին անտեսանելի կերպով ամեն պատիւները մի եւնոյն ատեն անոր ձախտին վրայ դնելու։

Իսկ Մոնիգա՝ այրեաց սովորութեան համաձայն, ճերմակ պատմութեան մը հագուած էր, ծիրանագոյն եղերքներով, եւ երկայն քողանոցով մը զլուխը ծածկած, ի զուր կը ջանար չյայտնելու արտաքուստ իւր հոգւոյն հրճուանքը։

Ամբոտոս Եկեղեցիի հիշնայ. քանի մը վայրկեան ծռնկ չոքած աղօթելէն վերջը՝ կը սկսի հանդէս։ Օգոստինոս մկրտութեան աւագանին մօտ՝ երեսը դէպ ի արեւմուտք դարձուցած՝ նստած էր. ի հրաւէր սուրբ եպիսկոպոսին, որը կ'ելլայ եւ դէպ ի արեւելեան կողմը կը դառնայ, ողջունելու համար այն լոյսը, զոր այնքան տարիներէ ի վեր կորսնցուցած էր, եւ որն որ այսօր պիտի ծաղէր իւր հոգւոյն վրայ։ Նոքր կը մօտենայ սուրբ աւագանին, երեք անգամ կը մոնայ՝ կը թաթիւուի աւագանին մէջ, եւ կ'ելլայ իբրեւ գերեզմանէ մը, եւ իւրաքանչիւր անգամուն հաւատոյ հառաչանք մը ունենալով չրթանց վրայ. առաջինին՝ հաւատամ յԱստուած. երկրորդին՝ հաւատամ ի Յիսուս Քրիստոս, եւ երրորդին՝ հաւատամ ի սուրբ Հոգին։ Նոյն ատեն եպիսկոպոսը սուրբ սեղանոյն ատիճաններն ելլալով,

հոնկից բազկատարած եւ բարձր ձայնով աղօթելէն ետքը՝ եւ կաւ թափեց սրբանուէր ջուրն տգնիւ պատմանոյն խոնարհեցուցած գլխոյն վրայ՝ ըսելով. «Ես մկրտեմ զքեզ յԱնուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ» եւ Օգոստինոս վերստին ծնաւ յԱստուած, յԵկեղեցի, ի հոգիս եւ յինքն»:

Անմիջապէս ետքը Ամբրոսիոս՝ Միլանու Եկեղեցւոյն սուրբութեան համաձայն, ղենջակ մը կապելով մէջքը, ծունկ կը չոքի Օգոստինոսին առջեւ եւ անոր սոքերը կը լուայ. վերջը երկայն եւ սպիտակ պատմուճան մը կը հագուեցնէ իրեն ի նշան ընդունած անմեղութեան: Մոնիքա իւր ձեռքը հիւսած էր այն պատմուճանը, եւ վրան թափած ուրախութեան արցունքներէն տակաւին խոնաւ էր: Ետքը վստած մոմ մը կուտան Օգոստինոսին ձեռքը, ի նշան մաքուր սիրոյն՝ որով հոգին պիտի բորբոքի, եւ այնպէս՝ սիրտը ամենաուրբ սիրով վառուած, նորա ծին ողջախոհութեան շուշանազարդ սրտակովը սրտկուած, եւ անտեսանելի կերպով Եկեղեցւոյ վարդապետաց լուսաճաճանչ պսակը գլխոյն վրայ, գէպ ի սուրբ սեղանը կ'ուղեւորի, ընդունելու համար առաջին անգամուան համար այն Աստուածն, որով երիտասարդութիւնը պիտի նորոգի եւ պիտի ցնծայ: Չկայ գրիչ մը, որ կարենայ նկարագրել այսպիսի տեսարան մը, ուր ամենասուրբ հրճուանքներ՝ գերադանդազոյն նախատեսութեանց կը խառնուին. այն սրտածափիկ պատանհն, որն որ սուրբ սեղանը կը մօտենայ զլլման խոնարհ յաղթանակով, այն ծերունի եպիսկոպոսը, հաւատոյ անյաղթելի ախոյեանը, որն որ՝ կենացն ընթացքն աւարտելու վրայ, կը տեսնայ իւր առջեւ Եկեղեցւոյն համար իրմէ զօրաւորագոյն քաջամարտիչ մը. եւ կը խորհի ինքնիրեն թէ ասկից ետքը կրնայ մեռնիլ Ամբրոսիոս, եւ կրնայ ըլլորովին լուր, մինչդեռ Օգոստինոս խօսելու պիտի սկսի:

Մանաւանդ այն մայրն, որ իւր քոզանոցին տակ կը ծածկէ իւր արտասուափայլ ճակատը, եւ ի զուր կ'աշխատի չցուցնելու արտաքուստ իւր ուրախութեան մեծութիւնը:

Կ'ըսուի թէ երբ հանդէսը լմնալու վրայ էր, ընդհանուր հոգւոյ ցնծութեան առջին, սուրբ Ամբրոսիոս՝ ի վերուստ ազգուած, յանկարծ ոտք կ'ելլայ, եւ թեւերն երկինք վերցնելով, ինչպէս նաեւ իւր սիրտը, բարձր ձայնով մը կը գոչէ՝ ըսելով. «Ջրեզ Աստուած կը զովաբանենք, եւ կը խոստովանինք Տէր՝ զքեզ» Ասոր վրայ Օգոստինոս ալ՝ ցնծալից ողուով, ոտք կ'ելլայ ու կը սրտատխանէ՝ ըսելով. «Ո՛վ Հայր իմ, բոլոր աշխարհք

թո՛ղ պաշտեն զքեզ» Դարձեալ սուրբ Ամբրոսիոսը. «Ո՛հ, հա-
մօրէն հրեշտակք, երկինք, զօրութիւնք եւ ամենայն դառք հը-
րեշտակաց թո՛ղ օրհնարանն զքեզ» Եւ սուրբ Օգոստինոս .
«Սերովքէք եւ Քերովքէք թո՛ղ երգեն անդադար եւ ըսեն՝ սուրբ,
սուրբ, սուրբ» Այս կերպով զմայլած , յափշտակուած, երկու
Սերովքէից նման, տուն առ տուն եւ յանպատրաստից կը շա-
րազրեն լատինական լեզուաւ գոհաբանութեան հիանալի երգը :

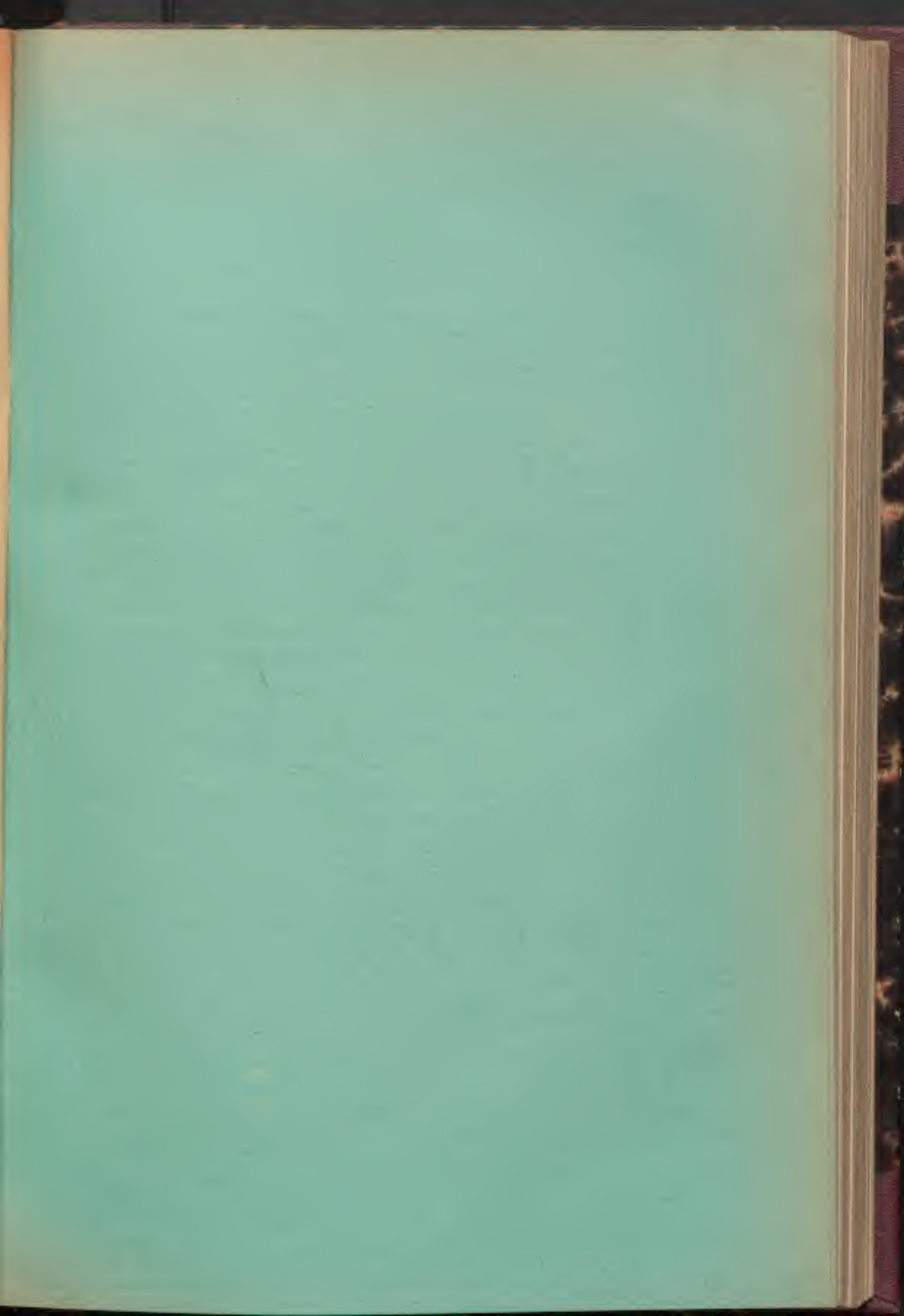
Սկիզբը վսեմ, վառվառն եւ ուժգին է, երկու սրբոց ցըն-
ծութեան պէս . երեք ցայտով մինչեւ երկինք կը հասնին . հոն
վայրկեան մը կանկ կ'առնուն , կը հանգչին հրեշտակաց երգը
մտիկ կ'ընեն . կը փառաբանեն անոնց հետ զՀայր եւ զՈրդին
եւ զսուրբ Հոգին, որոնց անուամբն Օգոստինոս վերստին ծնած
է . Բայց յանկարծ՝ կարծես թէ իրենց իրական վիճակին յիշո-
ղութենէն մզուած, երկրիս վրայ նորէն կ'ըջնան, եղանակը կը
փոխեն, ուրախութեան երգը վայրկեան մը արտասուախառն
հառաչանայ ակզի կուտայ : Սակայն շատ չտեսէր, նայուածք-
նին դարձեալ դէպ ի երկինք կը սեւեւի, ցնծութեան եղանակը
նորէն կը սկսի, եւ կը վերջանայ յուսոյ եւ վստահութեան հո-
գեմուղի մաղթանքով մը :

Սրբուհի Մոնիգան ալ հոն է՝ ոտքի վրայ . մինչդեռ անոնք
ձայնով կ'երգեն, ինքն ալ անպատմելի հիացմամբ սրտովը կը
նուաղէ . նայն վայրկեանը հոգւոյն մէջ ուրիշ ի՞նչ ազդողագոյն
բան մը կրնար ըլլալ, եթէ ոչ հաւատոյ, սիրոյ եւ իրախտադի-
տութեան այն խորին զգացմունքներն, որոնցմով այն սքանչելի
գովաբանութեան մաղթանքն աւարտեցին :

Օգոստինոս այլախօսուած զուրա ելաւ փոքրիկ եկեղեցիէն
ուր որ մկրտուած եւ առաջին անդամուան համար ամենասուրբ
հաղորդութիւնն ընդունած էր . որչափ ալ անկից առաջ խոնար-
հութեամբ եւ աստուածային սիրով վառուած ըլլար, այսու ա-
մենայնիւ հիմա անճանաչելի է . ամեն տխրութիւններն եւ մը-
տատանջութիւններն, որոնք մեղացը յիշատակէն առաջ կու-
գային՝ ցրուեցան՝ անյայտ եղան : Այսօր ուրիշ զբաղմունք մը
չունի, եթէ ոչ նկատել լռելեայն Աստուծոյ ամենազուրթ ողոր-
մածութիւնն, եւ այն ալ հիանալի միջոցներն որոնցմով Աստ-
ուած խաղաւած էր զինքը չարէն : Այսքան չնորհաց ըստ ար-
ժանւոյն համապատասխանելու համար , Օգոստինոս մեծ փա-
փաք ու կարօտութիւն կը զգայ իւր Մօրը՝ սուրբ Եկեղեցւոյն
ծոցէն կթելու հարկաւոր եղած աստուածային կեանքը : «Եր-

կայն ատեն ծարաւի մնացած մարդու մը պէս , կը նստուէի . կ'ըսէ , սուրբ Յիւզեցւոյն ստեանցը վրայ , հեծելով եւ ողբալով անցեալ թշուառութեանցս վրայ . կը վաթթուէի բոլոր ուժովս այն ստեանց եւ կը կթէի ըստ հաճոյս կտրօտած սնունդս , որով միայն պիտի կարենայի յաղթել տկարութիւններուս , եւ ձեռք ձգել հոգւոյս կենդանութիւնն եւ զօրութիւնը » Ի՛նչպիսի եւս անդ մ'էր Օգոստինոսինը , որ եկեղեցի չէր կրնար մտնալ , հաւատացելոց ատուածապաշտ երգերը լսել , եւ սուրբ պսոսկիւրաց նայուածք մը տալ , առանց զգալու սրտին մէջ ուժղին շարժմունք մը , այնպիսի շարժմունք մը՝ որ աչքերէն արտատուաց հեղեղներ կը վազցնէր , ինչպէս որ իւր դարձին օրը պատահած էր : Ի՛նչ ատառա՞ոս արցունքներ չէին վազեր հոգւոյս վրայէն , երբ՝ քու եկեղեցւոյդ մէջ , սվ Աստուած իմ , երգոց եւ գովարանութեանց ձայները կը լսէի . յիրաւի քանի որ այն քաղցրաւոր երգերն ականջս կը զարնէին , քու ճշմարտութիւնդ ալ սրտիս մէջ կամացուի մը կը սպաւորուէր : Ո՛հ , այն ատեններն ի՛նչ ուժղին սիրոյ զգացմունքներով չէի ճոխանար . ալ աչքերուս արցունքը չէի կրնար բռնել , եւ այն արտասուաց մէջ անպատմելի հաճոյք եւ վայելք մը կը դտնայիս :

(Շարայարեյի)

ՊԱՏԿԵՐ տաւն է. ճինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի.

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան.
Գաւառաց է. օտար երկիրներու համար
բղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշրաքանչիշր թիշ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Նեշիլ փողոց
Թիւ 1, ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան է. բերքին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه طبع اولنمشدر